

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Judicium Ecclesiasticum Seu Decretalium Gregorij IX.
Pont. Max. Liber II.**

Schmalzgrueber, Franz

Ingolstadii, 1726

§. II. De ijs, qui secundùm quid sunt inhabiles ad testificandum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74990](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74990)

§. I I.

De ijs, qui secundum quid sunt inhabiles ad testificandum.

SUMMARIUM.

29. Non possunt testes esse Parentes pro Liberis. & Liberi pro Parentibus.
 30. Cum exceptione.
 31. 32. Fratres, Consanguinei, & Affines: ubi, quando admittendi.
 33. 34. Coniuges pro se invicem: ubi plures exceptiones.
 35. 36. Domestici: cum exceptione.
 37. 38. Subditi, & Vasalli quando in causa Principis, vel domini directi.
 39. 40. 41. 42. Quando Socius criminis contra complices?
 43. 44. 45. Quando Inimicus contra Inimicum?
 46. 47. 48. Judæi, Infideles, Heretici contra Christianos, & Orthodoxos?
 49. 50. Laici contra Clericum?
 51. Parentes contra liberos, Liberti contra Patronos &c.
 52. Casus, quibus minus habiles testificari possunt.
 53. Quantam in his faciant fidem?
 54. Præterea testis esse non potest Minor 20. annis in causa criminali.
 55. Clericus, & Religiosus in causa sanguinis.
 56. Fœmine de Jure Canonico in causa criminali criminaliter intentata.
 57. Admittitur Jure Civili.
 58. Et Jure Canonico in causa Civili cum exceptione.
 59. 60. 61. Quando in causa Universitatis testis esse possit, qui membrum est illius communitatis?
 62. & seqq. Quinam ex capite, quod testificantur in causa propria, testes esse nequeant?

EX Testibus, qui secundum quid inhabiles sunt ad testificandum, aliqui non possunt Testes esse pro certis personis, alij contra certas personas, quidam in certis causis. Et hinc

29. Queritur 1. qui Testes esse non possint pro certis personis? R. quinque potissimum sunt horum genera. 1. Enim non admittuntur ad testimonium dicendum parentes pro liberis, & liberi pro parentibus. Vivian. in c. super eo 22. h. tit. Barbof. ibid. n. 10. Laym. n. 3. Henr. Canif. in c. 2. eod. n. 22. Farin. prax. crim. q. 54. à n. 145. Hiltrop. p. 3. tit. 9. c. 2. n. 11. Vallens. hic §. 2. n. 12. Zæf n. 5. Haun. de J. & J. tom. 5. tr. 4. n. 206. Pirh. n. 33. Engl n. 24. König n. 13. Sannig c. 2. n. 13. & habetur can. si testes 3. S. parentes caus. 4. q. 2. l. testis 9. ff. & l. parentes 6. junct. Gloss. V. adversus C. h. tit. Ratio est, quia hos reciprocos amor suspectos reddat: ob quam causam assertio

Extenditur 1. ad omnes ascendentes tam masculos, quam fœminas in linea paterna, vel materna, ut colligitur ex l. appellatione 51. ff. de V. S. 2. Ad filium etiam emancipatum; quia licet in hoc cesset patria potestas, non tamen cessat paterna in filium, & filialis in patrem affectio, ob quam uterque repellitur à testimonio dicendo in favorem alterius. 3. Ad filios naturales, spurios, incestuosos ob eandem causam affectionis. 4. Ad vitricum respectu privi gni, ad adoptantem respectu adoptati, & vicissim. 5. Ad parentes nutritios per valde longum tempus: de quo, & affectione inde consequente arbitrabitur Ju-

dex, uti etiam de affectione patris Spirituallis, aut Compatriis,

Excipiuntur tamen complures casus, 30 in quibus Parentes testes esse possunt in causa filij. Tales, præter eos, in quibus generaliter testes minus habiles admittuntur, de quo infra n. 52. sunt. 1. Quando agitur de filiorum ætate, aut statul. etiam matris 16. ff. de probat. quia hujus rei notitiam habent optimam. Excipe, nisi filio exinde commodum aliquod acquiratur cum alterius præjudicio; tunc enim testimonium parentum tantum præsumptionem aliquam facit, seu indicium, nisi alijs adminiculis adjuvetur. Mascard. de probat. concl. 669. n. 12. & seqq. Farin. q. 54. cit. n. 178. Haun. n. 207. Pirh. n. 34. & alij communiter. 2. In causa matrimoniali suorum liberorum, ut cum queritur de consanguinitate desponsatorum c. super eo 22. h. tit. & c. videtur 3. qui matrim. accus. &c. Excipe, nisi filia in virum sibi petat se majorem; nam eo casu testimonium parentum videtur esse suspectum, quod credantur non testificari ad veritatem facti deponendam, sed propter incrementum, & honorem, quem ex hujusmodi matrimonio optant filix. Idem dicendum casu, quo filia, quæ contendit de matrimonio, cognita fuit ab eo, quem sibi maritum petit; cum enim tunc de injuria familie illata agatur, matris, & conjunctorum testimonium merito suspectum redditur. 3. In causa Professionis Religiosæ, quando ambigitur, an filius ingressus sit animo profitendi; tunc enim patris testimonium auditur ad dissolvendum Matrimonium spirituale can. presens 4. caus. 20. q. 3.

q. 3. Gloss. *ibid.* V. *patrem*, Farin. l. cit. n. 185. Pirh. n. 34. 4. In causa, quam filius agit procuratorio nomine; nam in hac admittitur pater tanquam testis, modò ipsi, aut filio per eam nihil directè acquiratur; non tamen hoc casu est testis omni exceptione major ob affectionem, qua præsumitur optare, ut filius in ea vincat. Gloss. in l. qui testamento 20. §. *quæ autem V. diximus ff. qui testam. fac. poss.* Laym. in c. 22. h. tit. n. 5. Pirh. n. 34. cit.

3. In causa filiorum litigantium inter se, eò quòd par sit affectio parentum erga liberos. Laym. l. cit. Barbof. *ibid.* n. 15. Haun. n. 207. Pirh. l. cit. König n. 13. 6. Denique in quacunq; alia causâ, si ex ea nullum commodum acquiratur filiis, & vicissim; quia cessat ratio suspicionis. Farin. n. 183.

31 2. Fratres, & cæteri consanguinei, atque etiam affines, usque ad quartum gradum exclusivè, cum pro se mutuo depouunt in causis criminalibus, & civilibus valde arduis. Farin. *prax.* q. 54. n. 1. & seqq. Haun. tom. 5. tr. 4. n. 213. Laym. in c. 22. h. tit. n. 3. Valleng. *hic* §. 2. n. 8. Pirh. n. 39. Engl. n. 25. König n. 15. Sannig c. 2. n. 15. Wiest. n. 12. & habetur *can. consanguinei 1. & can. accusatores 12. caus. 3. q. 5. can. absens. 18. ead. caus. q. 9. l. Lege Julia 4. & l. seq. ff. h. tit.* Idem dicendum de amicis, & familiaribus, qui amicitia, vel familiaritate aliqua arctiore inter sese junguntur *can. accusatores cit.* ubi etiam ratio indicatur; quia propinquitatis, & familiaritatis, ac dominationis affectio veritatem impedire solet.

32 Excipiuntur iterum complures casus, quibus consanguineus pro consanguineo, affinis pro affine, amicus pro amico in testem admittitur. Et 1. quidem, quando inter consanguineos, & affines non est magna affectio; quia ea cessante, cessat ratio prohibitionis. Farin. n. 62. 2. Si is, qui in testem producitur, sit æquè conjunctus, aut familiaris utrique parti; nam par conjunctio, & familiaritas parem affectionem indicat, sicque omnem suspicionem remouet. Mascard. *concl.* 68. n. 7. Farin. n. 45. & duob. seqq. 3. Si natura causæ admitat testimonium domesticum, ut in causa consanguinitatis; quia hanc consanguinei, & affines præsumunt melius scire. Haun. n. 211. 4. In causis civilibus parvi momenti, & modici præjudicii. Menoch. *de arbitr. cas.* 104. n. 1. 5. Si testi consanguineo adjungatur alius tantæ æstimationis, vel alia accedant adminicula, quæ defectum suppleant: quale est, si in uno articulo deposuit adversus consanguineum, in altero pro ipso; tunc enim minuitur affectionis suspicio. Haun. l. cit. 6. Si ipse consanguineus, vel affinis in testem adductus sit illibata famæ & probata vitæ, ac fidei, ita, ut præsumi non possit, quòd propter affectum sanguinis committere velit perjurium. Laym. in c. 22. cit. n. 5. 7. Denique

consanguinei, & affines possunt esse testes instrumentarii in instrumentis, & testamentis. Farin. n. 40. & 44. His accedunt cæteri casus, in quibus generatim admittuntur testes minus habiles. Videatur Farin. q. 54. cit. à n. 16. Haun. tr. 4. cit. à n. 210. Pirh. *hic* n. 40. König n. 15. Wiest. n. 17.

3. Conjuges pro se invicem. Ita 33 Gloss. in *can. si testes 3. v. item ne liberto V. imperari caus. 4. q. 1.* Gloss. in l. etiam 3. V. eod. C. h. tit. Hiltrop. p. 3. tit. 9. c. 2. n. 11. Farin. q. 54. n. 210. & seqq. Wesenbec. ff. h. tit. n. 3. Haun. tr. 4. cit. n. 314. Vall. *hic* §. 2. n. 11. Pirh. n. 37. König n. 14. Wiest. n. 11. & habetur *can. si testes v. cit. & l. Lege Julia 4. ff. h. tit.* Ratio est 1. quia inter conjuges præsumitur magna affectio, cum sint duo in carne una, 2. Quia si maritus esset testis in causa uxoris, aliquo modo esset testis in causa propria, saltem frequentissimè in Civilibus, cum maritus administret bona uxoris, & damnum hujus in illum redundet. 3. Quia conjuges vel maximè sunt domestici. Atqui, ut n. 35. dicam, testimonium domesticum univèrsim rejicitur. Ergo &c. Extenditur assertio etiam ad sponsum, & sponfam; imò ad amasium, & concubinam, ut bene notat Pirh. l. cit. quia se, non vinculum Matrimonij, sed affectio testimonium conjugum suspectum reddit; & propterea eadem de his secundis est ratio.

Excipiuntur 1. causæ illæ, in quibus ipsi probabiliter sciunt melius veritatem, quam alij. Farin. n. 227. 2. Quando agitur ad vindictam publicam, & filici utilitatem pro vulnere, percussione, morte illata conjugi. Farin. n. 229. 3. In causa matrimonij, si ambo dicant se contraxisse Matrimonium; tunc enim eorum assertioni creditur. Secus est, si ambo dicant Matrimonium à se contractum esse invalidum; tunc enim allegantibus impedimentum dirimens non est credendum, cum non sit in eorum potestate dissolvere vinculum matrimonij. 4. In omnibus alijs causis, & casibus, in quibus testes inhabiles non repelluntur.

4. Domestici. Farin. *prax.* q. 55. n. 1. 35. & seq. Mascard. *de probat. concl.* 534. n. 1. & seqq. Haun. tr. 4. cit. n. 218. Wesenbec. ff. h. t. n. 3. Vivian. in c. in litteris 24. eod. Laym. *ibid.* n. 3. Barbof. n. 1. Valleng. *hic* §. 2. n. 8. Zoef. n. 2. Pirh. n. 42. Engl. n. 28. König n. 16. Wiest. n. 18. & patet ex *can. super prudentia 1. caus. 14. q. 2. l. testes 24. ff. & l. etiam 3. C. h. tit.* Intelligi autem nomine *Domesticorum* hic debent ij, quibus ratione patriæ, dominicæ, aut gubernativæ potestatis privatæ imperari potest, ut sunt filij, servi etiam mercenarij famuli &c. nam coloni, Emphyteutæ, inquilini, si tales non sint, quibus imperari possit ratione dominativæ potestatis privatæ, admittuntur, licet plenam fidem non sem-

Nn

per

per faciant. Est autem assertio hæc ad-
eò vera, ut domesticorum testimonium, ex-
tra casus *n. seq.* excipiendos, non tantum in-
tegram fidem non faciat, sed nullam omni-
no, & propterea nullo modo audiri, vel ex-
aminari debeant *l. testes cit.* Ratio est, quia
eos testes adhibere oportet, qui fidem Reli-
gioni Judiciariæ debitam possint præponere
omni gratiæ, & potentatui. Tales autem
non sunt domestici; nam ob affectum non
sunt liberi testes, & periculum est, ne pe-
jerent ob favorem sui Patris.

36 *Excipitur 1.* Si hujusmodi domesti-
cus tempore, quo in testem producitur, de-
sistit esse domesticus; quia tunc cessat affectus,
qui præsumitur impedire domesticum, quo
minus veritatem dicat, *Gonzal. in c. 24. h. tit. n. 7. Pirh. hic n. 44.* Intellige, si non di-
mittatur in fraudem; nam fraus sua nemini
prodesse debet. 2. Si non vivant expen-
sis domini, nec ab eo salarium accipiant, & si-
nt alioquin personæ honestæ. *Revmus Do-
minus Vincentius Petra Comment. tom. 2. fol. 409. n. 28. & apud ipsum cit.* 3. Si
res talis sit, quæ domi gesta est; quin hæc
melius scire præsumuntur, quam extranei.
Barbof. in c. 38. h. t. n. 11. 4. Si plures
domestici, quàm duo idem uniformiter de-
ponant, & aliunde non appareat causa sus-
picandi aliquam subornationem. *Haun. n. 220. 5.* Si domesticus testis deponat pro do-
mino, seu patrefam. contra alium domesti-
cum; quia non est verisimile, quòd magis
pro uno, quàm pro altero verum dicat. *Ma-
fcard. n. 24.* 6. Si utilitas negotij ad
dominum non spectet, sed eo procurante
ad alium extraneum *Gonz. n. 7. cit.* 7. Si
testes hujusmodi domestici sint tam proba-
tæ viræ, ut in testimonium admitti debeant:
& hinc *Petra cit. n. 8. cum Gratian. Discept. c. 374. n. 3.* judicat admittendos familiares
nobiliùm; quia regulariter præsumuntur per-
sonæ honestæ. 8. Domestici possunt
esse testes Instrumentarij, & testamentarij,
qui sunt rogati, adeoque approbati; & hinc
in causa concernente Instrumentum dome-
sticus, deponens testimonium, erit testis
omni exceptione major ob tacitam appro-
bationem Adversarij. *Haun. n. 221.* In
cæteris casibus, quantum fidei depositioni-
bus illorum Judex præbere debeat, ex cir-
cumstantijs arbitrabitur; plerumque autem
propter affectionem, quam erga dominum,
vel alios domesticos gerere præsumuntur,
non censentur testes integri, & omni ex-
ceptione majores, ut notat *Farin. n. 46.* quem
vide de hoc fusè differentem à *n. 29.*

37 *5. Subditi, & Vasalli* in causa Princi-
pis, vel domini sui directi, vel alterius, cu-
jus Jurisdictioni subsunt, ubi tamen est distin-
guendum. Vel enim dominus talis est, ut
subditi, & Vasalli, si adversus illum testifica-
rentur, merito timere deberent, ne dominus
inde ad vindictam, & injustam vexationem in-

ducatur, vel nihil simile timendum habent.
Siprinum, & de hoc Judici constat, non po-
test subditi, aut Vasalli testimonium admitte-
re tanquam omni suspicione liberum, cum non
sit liberum à metu. *Si secundum,* admittere
pro domino testificantem debet, ut rectè
notant *Haun. tr. 4. cit. n. 222. & 224. Pirh. n. 48. Engl. n. 29. Wiest. n. 20. König. n. 17.*
& habet eodem teste communis hodie, & in
praxi receptissima sententia. *Ratio est 1.* quia
nullo Jure prohibentur testificari pro do-
mino: imò Vasallus in *LL. Feudor.* expressè sæ-
piùs supponitur posse esse testis, & quidem
omni exceptione major. 2. Quia rerum,
& jurium Principum suorum, & ab his ge-
storum actuum notitiam præ alijs majorem
habent, ut proinde sicut domestici de rebus
domi, & secretò gestis, ita & ipsi de rebus,
& causis sui Principis deponentes alijs sint
preferendi. 3. Quia alias probationum fa-
cultas coarctaretur; plerumque enim tales do-
mini alios testes habere nequeunt: unde si
testes ex subditis suis non possent producere,
iniquissimæ conditionis forent.

Duæ tamen conditiones ad hoc re-
quiruntur, sc. ut non agatur de proprio in-
teresse ipsius Subditi, aut Vasalli; & ut præ-
cesserit Juramenti relaxatio: quibus addi
tertium potest in primo jam aliquo modo
inclusum, ut subditus, vel Vasallus nihil sibi
timendum habeat à domino, si contra ipsum
testificetur: de quibus arbitrari Judex de-
bet, uti etiam, an admitti in testes pos-
sint in causa Principis ij, qui ab eodem habent
Officia, & salaria, vel gratuita stipendia.

Quæritur 2. quanam testes esse pro-
hibeantur contra certas personas? *R. 1.*
non testificatur Socius criminis adversus So-
cium, nullique de se confesso adversus alium
in eodem crimine credendum est, *Hiltrop. p. 3. tit. 9. c. 2. n. 5. Henr. Canif. in c. 2. h. tit. n. 24. Vivian. in c. veniens 10. eod. Gonz. ibid. n. 3. Wagn. not. 1. Barbof. n. 1. Zæf. hic n. 10. Pirh. n. 49. König. n. 17. Wiest. n. 21. & constat ex c. veniens cit. l. quoniam 11. C. eod. l. ult. in fin. C. de accusat.* Ratio est, quia con-
fessus, vel convictus de crimine in Judicio fit
infamis; infamis autem testis esse non po-
test juxta dicta *n. 16.* Accedit, quia si
tali criminoso crederetur contra alios, sæpè
falsò assereret sibi esse socios aliquos po-
tentes, quorum favore speraret se evalu-
rum, vel ex odio nominaret alios, quibus
esset infensus, ut simul cum ipso punirentur.
Patetque ab experientia, quòd hujusmodi
delinquentes in tormentis de se confessi, &
de alijs interrogati persæpè mentiantur.
Hinc secundum Juris utriusque statuta su-
per aliorum conscientijs etiam interrogari
non debent, ut dictum est *Tit. 12. n. 5.*

Excipitur Crimen Simonia; nam in hoc, cum sit unum ex majoribus in detestationem
illius admittuntur testes non usquequaque
idonei *c. Santa 7. de Simon. c. mediatores 1. h. tit.*

tit. in 6. conf. etiam Socius criminis: quod intellige, si particeps fuerit tantum criminis, non vero etiam muneris; nam si ex pretio per Simoniacum contractum dato aliquid percepisset, ad testificandum in causa Socij non admittitur, etiam si civiliter solum agatur c. mediatores cit. & ratio est, quia propter participationem emolumenti censetur valde suspectus ad testificandum super actu, qui ipso adjuvante, vel mediante gestus est, & propterea ei non creditur.

Extenditur hoc etiam ad illum, qui licet de pretio. Per Simoniacum contractum dato, nihil accepit, accipit tamen salarium, vel aliud emolumentum temporale: imò quando etiam promissionem solummodo, de eo dando acceptavit, ut notat Franc. in c. mediatores cit. n. 3.

Quod de crimine Simonix dictum est, dicendum etiam de alijs criminibus exceptis; item de ijs, quæ sine socio committi non possunt, ut proditio contra Remp. Sodomia &c. nam in his, ut Tit. 18. n. 6. dixi, examinari criminosus potest de Socijs: sed ejus testimonium tunc aliam vim non habebit, nec faciet majorem fidem, quam testimonium alterius hominis vilis, infamis, & suspecti, ut Pirh. n. 50. advertit: unde, ut Judex ex ejus testificatione possit procedere ad inquisitionem specialem, capturam &c. necesse est accedere alia adminicula, ut dictum est Tit. 18. cit. n. 39.

Quod multo magis verum est, si crimen non sit exceptum *ibid.* n. 40.

42 Existimat quidem Clarus, si duo vel tres criminis Socij quantum prodant, istum, etsi pro convicto propterea haberi nequeat, torqueri tamen debere, & posse. Verum universaliter dici hic nihil potest; unde Judex ex personarum, & circumstantiarum qualitate metietur, quanta fides hoc, vel illo casu socijs criminis sit adhibenda: Maximè verò Judicem oportet cautè procedere in crimine Veneficij; quia hujusmodi mulierculæ, de Veneficio convictæ, sæpè contra innocentes deponunt: unde si is, contra quem depositio facta est, sit vir, aut matrona honesta, etsi plures eo scelere infectum asserant, nisi alia accedat indicia, nihil ijs credendum est.

43 2. Inimicus adversus suum inimicum. *Mynsing. cent. 3. obs. 27. Menoch. de arbitr. q. 28. à n. 1. Farin. prax. q. 53. à n. 3. Hiltrop. p. 3. tit. 9. c. 2. n. 13. Vallens. hic §. 2. n. 18. Zæf. n. 14. Haun. n. 196. Pirh. n. 53. König n. 22. Sannig c. 2. n. 18. West. n. 22. & constat ex c. meminimus 13. & c. cum oporteat 19. de accusat. l. testium 3. princ. ff. & l. si quis 17. C. h. tit. Novell. 90. c. 7.* Ratio est, quia ob malevolentiam erga inimicos suos falsa præsumuntur dicere inimici testes, & conf. periculum esset, ne per falsas probationes condemnentur innocentes. Hinc ne quidem in criminibus exceptis, & alijs casibus, quibus aliàs minùs habiles testificari possunt, admitti debent, cum sit idem etiam in his periculum. Intelligi autem hoc

debet solum de inimicitia gravi, & capitali: quales censentur 1. inter eos, inter quos lis mota fuit super crimine, dummodo aliqua labes infamiæ ex ea lite aspergatur, ut in actione injuriarum. 2. Si de omnibus bonis, vel maxima eorum parte, aut de statu inter eos controversia sit; quia ejusmodi causæ criminalibus æquiparantur. 3. Si ortum habeat ex spoliatione famæ, aut fortunarum, ex detentione in vinculis etiam justa præcedente, ex comminatione mortis, vel alterius gravis damni &c.

Extenditur Assertio 1. etsi is ipse, qui 44 contra testem inimicum excipit, dederit causam inimicitia. Haun. n. 199. nam par est periculum iniquæ testificationis. *Excipe*, nisi causam inimicitia malitiosè dederit, ut contra eum produci non possit; nam fraus sua nemini prodesse debet, neque ex malitia commodum reportari. Accedit, quia hoc ipso satis constaret testem vera dicturum, quòd alter voluerit malitiosè procurare causam excipiendi, utique non facturus, nisi testimonij veritatem timeret.

Extenditur 2. etsi inimicus ante productionem, & examen fuisset reconciliatus; solet enim plerumque manere aliquis in animo rancor, & averfio. Unde considerandus est maximè modus reconciliationis, an sc. facta sit ex præcepto Superioris, an motu proprio; nam si ex præcepto Superioris, experientia docet, reconciliationem sæpè non aded sinceram esse: si motu proprio, præsertim ex motivo Religionis, & Pietatis, nisi contrarium constet, credi debet sincera. Si dubium sit, utile erit, quod suadet Covar. *prax. qq. c. 18. n. 3.* receptionem, & examen testium differri, donec constet, quòd pristina amicitia coaluerit.

Extenditur 3. ut testi inimico ne quidem in articulo mortis credendum sit. Haun. n. 202. quod intellige, nisi testaretur se in animo nullam gerere inimicitiam, & hoc in Sacramentorum sumptione, aliisque signis sufficienter probaret. *Neque obstat*, quòd in articulo hoc nemo sit immemor suæ salutis; nam hoc ipso, quòd reconciliationis signum non ostendat, sufficienter commonstrat se salutis immemorem.

Extenditur 4. juxta nonnullos ad consanguineos, & valde amicos inimicorum, Haun. n. 197. quia & ipsi præsumuntur inimici, cum plerumque induant affectiones eorum, quibus amici, vel consanguinei sunt. *Extenditur 5.* ut ne quidem Constitutione Principis sanciri possit, ut inimici capitales recipiantur in testes. Haun. n. 201. quia est contra naturam, ut ab inimicis sperari veritas possit.

Sunt tamen aliqui casus, in quibus testimonium inimicorum recipitur. Et 1. 45 quidem, si tantum levis sit inimicitia; nam ob istam testis in causis saltem Civilibus, licet fidem ejus aliquo modo diminuat, non tamen absolute repellitur. Clar. §. fin. q. 24. n. 5. Mascard. de probat. concl. 858. n. 56. Farin.

Nn 2

q. 35.

q. 53. cit. n. 52. Pirh. hic n. 54. 2. Si fuerit quidem inimicus capitalis, sed ab aliquo tempore, & ita reconciliatus sit, ut odium & animus nocendi in eo præsumi possit extinctus. Gomez tom. 3. var. c. 12. n. 14. Farin. n. 58. & seqq. Wiest. hic n. 22. 3. Si sit ex æquo inimicus utriusque partis. Gomez. n. 14. cit. Farin. n. 66. Pirh. n. 55. sicut enim ob parem affectionem amicus utriusque partis, ita ob parem odium inimicus suspicionem purgat. 4. Si inimicus deponat in favorem sui inimici; quia tunc cessat præsumptio, quòd mentitur. 5. Si deponat adversus producentem; tunc enim contra eundem probat, quia qui producit aliquem testem contra alium, etiam censetur personam illius approbare contra seipsum.

Qui exceptionem inimicitiae opponit, debet etiam probare; quia est facti. Non autem opus est, ut probeat illam evidentibus argumentis, sed satis est, si hæc sint probabilia, quale est, si probeat subesse causam inimicitiae; quia causa plerumque conjungitur cum effectu, adeoque probata causa, redditur etiam probabilis existentia effectus, præsertim accedentibus aliquibus signis, e. g. si debita reverentia, aut amica salutatio denegetur.

3. *Judæi, Pagani, Hæretici*, ubi hi non sunt tolerati, contra Christianos, & Orthodoxos. Abb. in c. *Judæi* 21. h. tit. n. 3. Felin. *ibid.* princ. Gonz. n. 2. Barbof. n. 2. Farin. *prax.* q. 56. n. 205. Vallens. hic §. 2. n. 17. Zoel. n. 11. Pirh. n. 61. Engl. n. 20. König n. 24. Sannig c. 2. n. 19. Wiest. n. 23. & constat ex *can. non potest* 24. & *seq. caus. 2. q. 7. can. ipsa pietas* 24. princ. *caus. 23. q. 4. c. Judæi cit. V. præsumant. l. quoniam* 21. C. de *Hæretic.* Ratio est, quia sunt suspecti de falsitate; nam cum Deo sint infideles, non præsumuntur fore fideles hominibus; neque ijs fides habenda est, qui veritatis à se fidem abjecerunt, ut dicitur *can. potest cit.* Dixi, *Judæi contra Christianos*; nam Christianus contra Judæum in testem admittitur. Vivian. in c. *Judæi cit.* cum cæteris: quia Judæi Christianis subiacere debent, à quibus pro sola humanitate foveantur. *Neque dicas*, quòd in Judicijs sit paritas servanda, ac proinde sicut Judæus contra Christianum, ita & Christianus contra Judæum testimonium dicere prohibendus sit; nam æqualitas ista, quæ requiritur in Judicijs, respicit personas actoris, & rei, ut regulariter non liceat uni, quod non licet alteri: non autem respicit personas testium; aliàs sequeretur, quòd qui non recipit contra se testificantem criminofum, & excommunicatum, nec ipse recipi contra istum in testem possit, etiam si aliàs sit integerrimus: quod est absurdum.

47. Procedit autem Assertio 1. etiam non obstantibus privilegijs, si quæ hac in re Judæi accepissent à Regibus & Principibus, ut rectè advērtit Vivian. in *clem. cum Judæi* 1. h. t. Ratio est, quia Principes non possunt privi-

legiare contra Jus naturale, aut Canonicum; maxime in ijs, quæ sunt in opprobrium Fidei Christianæ. *Procedit* 2. etiam si Christianus tacite, vel expresse consentiat; nam hæc prohibitio maxime introducta est in favorem Christianæ Fidei. Favori autem publico privatus renuntiare non potest. Farin. q. 56. cit. n. 225. *Procedit* 3. etiam de Judæo, vel alio Infidele converso recenter ad fidem Christianam, ut colligitur ex *can. constituit* 31. junct. *Gloss. V. qui ex Judæis caus. 17. q. 4.* quia adhuc suspecti sunt, & multa probatione egent etiam post Baptismum.

Sunt tamen etiam hic aliqui casus, in quibus ad testimonium ferendum contra Christianos, & Orthodoxos admittuntur Infideles, Judæi, & Hæretici. Et 1. quidem in criminibus exceptis c. in *fidei* 5. de *Heret.* in 6. quamvis eo casu infidelis, & hæreticus non sit testis omni exceptione major. 2. In defectum aliorum testium, sive cum veritas alios testes haberi nequit. 3. In Instrumentis, contractibus, & testamentis. 4. Admittuntur Hæretici in foro Civili pro testibus in ijs terris, ubi Catholicis permixti vivunt, & tolerantur; nam ibi æquiparantur Catholicis. 5. Secundum quosdam Judæus, vel alius Infidelis testis esse potest pro Christiano contra alium Christianum; quia in tali casu ratio odij respectu utriusque litigantis æqualiter militat. Contrarium tamen videri colligi ex *can. si hæreticus* 26. *caus. 2. q. 7.* & *l. quoniam cit.* & ratio est, quia plerumque sunt homines viles, perfidi, pecunijs avidissimè inhiantes, & conf. tales, qui facilissimo negotio corrupti possunt. Hinc rarissimè in testes admitti debent: quando autem admittuntur ad testimonium dicendum, non creditur ipsis, nisi prius Juramentum secundum suam Religionem præstiterint, ut habet *Ordinatio Cameræ* 1538. ubi forma, & modus jurandi Judæis præscribitur.

4. Laicus contra Clericum in causa criminali criminaliter intentata. Abb. in c. de *cætero* 14. h. tit. n. 1. Felin. *ibid.* n. 1. Vivian. in *Ration.* Laym. n. 1. Gonzal. n. 3. Barbof. n. 1. Wagn. *not.* 1. Farin. *prax.* q. 61. n. 98. Vall. §. 2. n. 24. Zoel. n. 15. Pirh. n. 56. Engl. n. 33. König n. 23. Wiest. n. 25. & constat ex c. de *cætero cit.* Ratio deducitur tum ex reverentia, quam Laici debent Clericis, qui Dei legatione funguntur in terris per *can. quis dubitet* 9. & *can. seq. dist. 96.* tum etiam, quòd Laici sint diversæ conversationis, Ordinis inferioris, & non raro à Clericis alienioris affectionis *can. Laici* 14. *caus. 2. q. 7.* *Extenditur* assertio etiam ad Religiosos; quia in favorabilibus nomine Clericorum etiam ipsi comprehenduntur.

Neque obstat 1. quòd Laicus accusare Clericum possit casu, quo ille suam, vel suorum injuriam ulciscitur; nam accusatione modicum sit præjudicium, majus per testium de-

positionem, cum ex dicto accusatoris nemo condemnatur, sicut tamen condemnatur ad depositionem testium. *Non obstat* 2. textus c. quoniam 3. h. t. ubi in causa criminali adversus Clericum admittitur testimonium foeminae; nam textus procedit casu, quo propter defectum testium non potest delictum probari, nisi per mulieres, cum quibus commissum est. *Non obstat* 3. c. fin. de purgat. canon. ubi adversus Clericum in causa criminali admittitur testimonium populi; nam eo textu agebatur de delicto notorio.

50 Dixi autem criminaliter intentata; nam in causis Civilibus, & si civiliter agatur de crimine, Laicus testificari adversus Clericum potest c. tam litteris 33. h. tit. Imò etiam in causa criminali criminaliter intentata in certis casibus. Et quidem 1. in criminibus exceptis, Gloss. in c. de cetero cit. V. suum. 2. In delictis scandalosis, & notorijs c. fin. cit. 3. In subsidium, quando Clerici haberi non possunt, qui facti notitiam habeant, ut si Clericus in solitaria villa habitans delinquat, idque ne crimina maneant impunita. 4. Si agatur de crimine per modum denuntiationis, aut inquisitionis ad depositionem, aut privationem Beneficij, ut colligitur ex e. ex parte 7. hic. 5. Si ipsius Laici interfit, ut quando Patronus, vel Parochianus est; nam horum interest habere bonum Rectorem. 6. Si Clericus jam sit traditus Curiae saeculari; quia tunc amisit privilegium Clericale.

Porro si in his casibus admittatur testimonium Laici contra Clericum bonae fama, non erit testis integer, & omni exceptione major, nisi cum eo simul testificetur, & examinetur Clericus bonae fama; tunc enim per hunc supplebitur defectus, & inhabilitas Laici, & amborum testimonia facient plenam fidem. Laym. in c. de cetero cit. n. 3.

51 5. Denique testificari adversus se invicem prohibet specialis conjunctio, aut sanguinis, aut officij, aut negotij. Et ex hoc capite 1. prohibentur Parentes adversus liberos, & liberi adversus parentes can. si testes 3. v. parentes caus. 4. q. 3. l. parentes 6. C. h. t. quia inter ipsos intercedit nimia necessitudo; & liberi reverentiam debent parentibus, ob quam periculosum est eorum testimonium. 2. Frater contra fratrem, socer contra generum, uxor contra maritum, vitricus contra privignum, & e contra, ob eandem rationem. Pro conjugibus militat etiam specialis ratio, ne videlicet concordia conjugalis laedatur, & inde plurima mala in matrimonio consequantur. 3. Liberti contra Patronum can. Episcopus 58. caus. 12. q. 2. can. si testes cit. §. Liberti, l. testium 3. §. Lege Julia 5. ff. h. tit. l. libertorum 12. C. eod. Quod extendunt DD. à paritate rationis etiam ad Vassallum contra Dominum ordinarium, nisi ipsi sumet domini praefati consentiant, aut alia sit

causa justa; *obstat* 4. Patroni causarum, seu Advocati contra suos Clientes can. testium cit. §. patroni c. insuper 6. h. t. & l. fin. C. eod. quia Clientis Patrono suo omnia litis secreta communicat. Igitur indignum videtur, ut Patronus in eadem causa contra datam prius fidem adversus Clientem suum testificetur. 5. Tutores, vel Curatores contra pupillum, vel minorem, si controversia dependeat ex ijs rebus, quarum notitiam Tutor, quae Tutor accepit l. fin. cit. quia in favorem pupilli introductum est, ut res eorum per Tutores diligentius inspiciantur: quod in odium illorum detorqueretur, si hac scientia ad testificandum contra ipsum pupillum uti possent. 6. Administratores, Syndici, & Actores respectu negotiorum, quae tractantur, ob eandem rationem.

Interim tamen & hi, & alij testes minus idonei, modò non sint absolute inhabiles, ad testimonium dicendum contra eos, contra quos aliàs regulariter non possent, admittuntur in pluribus casibus. 1. In criminibus exceptis; nam in his etiam pater ad testificandum contra filium, & filius adversus patrem à Judice cogi quandoq; potest. Laym. in c. 22. h. tit. n. 3. 2. Si producantur ad defensionem, & probationem innocentiae, nisi inhabilitas resultaret ratione infamiae; testes enim probantes innocentiam debent esse bonae fama, ut probent integrè. Farin. prax. q. 62. n. 90. & seqq. 3. Si ad impediendum peccatum probanda est v. g. consanguinitas, affinitas, vel aliud simile impedimentum, inter personas matrimonio conjungendas intercedens c. super eo 22. h. tit. Farin. n. 99. 4. Si tantum procedatur summarie, & exactae probationes non requirantur, ut cum duobus de ejusdem rei possessione contententibus, ne ad arma, & manus veniatur, proceditur ad sequestrationem; & generaliter in omnibus Judicij, in quibus leves & apparentes probationes sufficiunt. Farin. n. 193. 5. Si testis inhabilis à partibus rogatus deponat testimonium; quia rogatio partium est approbatio, & sic attestations invalidae partium consensu robur accipiunt. Mynsing. cent. 4. obs. 3. Hiltrop. p. 3. tit. 9. c. 2. n. 18. Idem dicendum, si litigans ad productionem testium legitime citatus, contra ipsos non excipiat, cum possit, nec Judex ex officio eosdem repellat. Farin. n. 175. Poterit tamen hoc casu opponi contra dictum talis testis, licet opponi nequeat contra personam; quia licet personam sciverint partes, ignorabant tamen, quid testes essent dicturi. 6. Si veritas aliter omnino, vel non ita bene cognosci potest arg. c. veniens 38. fin. hic, l. Divus 6. pr. ibi: sed si aliter veritas ff. de question. Farin. n. 50. Debet tamen hoc casu is, qui minus idoneos testes adducit, probare, quòd alios habere nequeverit; quia Adversarius intentionem suam à Jure communi fundatam habet, nempe testes

inhabiles à testificando arcendos esse, quamdiu acceptio non ostenditur. Mynsing. cent. 5. obs. 13. Hiltr. n. 1. Intellige, si reus, contra quem ejusmodi testes producuntur, sit aliàs bonæ conditionis, & famæ; secus, si conjecturæ, & vehementia indicia contra eundem militarent.

53 Quantum verò in his, & similibus casibus istorum depositionibus tribuendum sit, Judex ex circumstantiis personarum, & causæ arbitrari debebit. Contra eum, à quo producuntur, in eadem, imò etiam in diversis tam criminalibus, quàm civilibus causis singulæ semiplenè, ac proinde duæ plenè probant. *can. si testes 3. §. si quis prop. fin. caus. 4. q. 7. & l. si quis 17. C. hoc tit. Bald. ibid. in summ. regulæ inlar tradens, personam ab aliquo firmatam in actu uno, firmatam censeri in omni causa, ut ab eo nequeat reprobari. Farin. q. 62. cit. n. 211.* At contra eum, contra quem producuntur, non sunt fidei integræ, neque semiplenam singulæ, aut plenam duæ conjunctæ, sed aliqualem duntaxat probationem & præsumptionem, seu indicium faciunt. *Farin. n. 73. §. seqq.* Potest tamen fidei defectum in hujusmodi personis, ut in causis non valde arduis ad condemnationem, & in criminalibus saltem ad torturam sufficiat, supplere non tantum magna fides, & excellens habitas testis omni exceptione majoris, sed etiam minus idoneorum numerus, puta, si de eodem actu unus integræ, & valde excellentis fidei, & duo minus habiles; vel hujusmodi quatuor, aut plures testes deponant: uti etiam si dicta talis testis, qui minus est habilis, adjuventur per alias præsumptiones verisimiles, & adminicula. *Farin. à n. 328. Wiest. hic n. 43.*

54 Quæritur 3. quinam in certis causis, & in quibus testimonium prohibeantur dicere? R. hujus generis iterum complures sunt fortes.

Et 2. quidem *Minor 20. annis* in causa criminali, ut expressè habetur *l. in testimonium 20. ff. h. t.* & docent *Farin. prax. q. 58. n. 19. Hiltrop. p. 3. tit. 9. c. 2. n. 3. Wefenbec. ff. h. tit. n. 3. Henr. Canif. in c. 2. eod. n. 14. Wag. ibid. v. vilissimi, Vallens. hic §. 2 n. 26. Zoes. n. 7. Pirh. n. 75. Engl. n. 34.* Idque nonnulli putant extendendum etiam ad causas Civiles valde arduas, quæ propter gravitatem in multis æquiparantur causis criminalibus. Excipiuntur casus, *n. 52. relati*, in quibus admittuntur alij testes minus habiles; nam in his admittitur etiam minor: ijs tamen casibus non sunt testes omni exceptione majores, ita, ut testimonium duorum plenam probationem, aut unius ex ipsis indicium ad torturam faciat, sed tantum præsumptionem, & aliqualè indicium ad inquirendum adversus eum, contra quem latum est testimonium ejusmodi ab uno tantum minore. *Farin. q. 58. cit. n. 34. §. 44. Pirh. hic n. 75.*

2. Clerici, & Religiosi in causa sanguinis. 55 Sumitur ex *can. testimonium 9. caus. 11. q. 1. & observant Farin. prax. q. 61. n. 57. Vivian. in c. 14. h. tit. Pirh. hic n. 59. Sannig c. 2. n. 29. & omnes cæteri.* Statutum hoc est ob periculū irregularitatis: & procedit, etsi protestaretur Clericus, sed testificari circa intentionem pœnæ sanguinis; est enim protestatio contraria facto, ut bene advertit *Pirh. l. cit.*

Dixi autem *in causa sanguinis*; nam 1. in causis civilibus, & criminalibus civiliter intentatis, vel quando non agitur de pena sanguinis, non prohibetur Clericus ferre testimonium, in subsidium aliarum probationum, ne veritas occultetur, vel malus pro bono reputetur, ut habetur *can. quanquam 2. caus. 14. q. 2. modò id fiat de licentia Ordinarij, quamvis sine hac deposita testificatio valeat, cum licentia Episcopi non ad valorem, sed tantum ad licentiam requiratur.* 2. Potest Clericus produci testis adversus Laicum coram Judice Ecclesiastico, & in crimine Ecclesiastico, *Felin. in c. 14. cit. n. 1. Farin. q. 61. cit. n. 70. Pirh. n. 60.* 3. Potest testificari etiam in causa sanguinis pro reo ad ejus defensionem, & innocentiam ostendendam. *Felin. n. 3. Farin. n. 74. Pirh. l. cit.* 4. Potest adhiberi testis in conficiendis testamentis, instrumentis, & quibuscunque contractibus Laicorum. *Farin. n. 64. & hoc verum est etiam sine licentia Superioris, seu Episcopi, saltem ex generali consuetudine. Pirh. l. cit.* Neque obstat *can. fin. caus. 14. q. 2. ubi cavetur, ne ipsi in secularibus negotiis pro testimonio, aut conficiendis instrumentis rogentur*; quia id solum procedit de honestate, & consilio, non verò de præcepto, & necessitate, vel si præceptum fuit, per consuetudinem contrariam abrogatum est. *Felin. in c. 12. h. tit. n. 3. in fin. Farin. n. 64. cit. Pirh. n. 60.*

3. *Fœmina*; nam hæc de Jure Canonico, & in foro Ecclesiastico regulariter testis esse in causa criminali criminaliter intentata nequit. Ita habetur *can. mulierem 17. junct. Gloss. V. nec testis caus. 33. q. 5. c. forus 10. junct. Gloss. V. non fœmina de V. S. & docent Abb. in c. forus cit. n. 2. Felin. ibid. n. 1. Mascard. concl. 763. n. 1. Farin. prax. q. 59. n. 1. Henr. Canif. Summ. h. tit. in notat. litt. A. Laym. in c. 3. eod. n. 6. Barbof. n. 1. §. seqq. Wagn. V. si mulieres, Pirh. hic n. 69. Wiest. n. 27. & alij communiter.* Ratio est, quia mulier suapte naturâ est inconstans, & mutabilis, atque hinc minus idonea reputata à SS. Canonibus ad ferendum testimonium in causis criminalibus, in quibus, quia de gravissimo præjudicio agitur, desiderantur probationes perfectissimæ.

Dixi 1. *regulariter*; nam in nonnullis casibus non minus, quàm cæteri inhabiles ad testificandum admittuntur etiam ipsæ in causa criminali, uti est 1. in criminibus exceptis: ubi fœmina pro teste admittitur etiam de Jure Canonico. 2. Si virorum testi-

monium haberi nequeat; nam ob defectum
testium idoneorum admitti possunt testes
alioquin inhabiles, ut dictum est *n. 52. 3.*
Si Judex ex officio procedat ad inquisitionem
de crimine. *4.* Ad defensionem Rei,
& innocentiam ejus ostendam. *5.* Si
civiliter agatur de crimine.

57 Dixi *2.* de Jure Canonico, & in fo-
ro Ecclesiastico. Nam de Jure Civili, & in fo-
ro Cæsareo foemina potest esse testis etiam
in causa criminali criminaliter intentata, ut
notant DD. *suprà cit.* & constat ex *l. qui*
testamento 20. §. mulier 6. ff. qui testam. fac.
poss. ubi testimonium earum generaliter ad-
mittitur, solo testamento excepto *l. tes-*
tium 3. §. Lege Julia 5. ff. h. tit. ubi illa so-
lum foemina, quæ palam quæstum corpore
suo fecit, remouetur à testimonio dicendo;
ac proin cæteræ foeminae honestæ admittun-
tur: *l. ex eo 12. ff. eod.* ubi in Judicio adulterij
à testimonio dicendo repellitur damnata ejus-
dem criminis, reliquæ verò expresse reci-
piuntur. Neque dicas ex *l. 18. cit.* probari
nimium; cum enim Lex ista inserta reperia-
tur Corpori Juris Canonici *can. ex eo 2. caus.*
15. q. 3. & cons. canonizata videatur, pro-
baret etiam de Jure Canonico admittendas
esse foeminas ad testimonium ferendum in
causa criminali; nam ut bene aduertit Gloss.
ibid. v. Testimonium, non aliter incorporata
est Decreto Gratiani, quam ut mulier testi-
ficari possit in causis Civilibus, non autem in
criminalibus secundum Canones *suprà cit.* &
intellectum eorum ex mente Interpretum.
Neque obstat, quod inconstantia, & muta-
bilitas foeminarum, quam pro ratione re-
sponsionis assignavi *n. præc.* videatur probare,
neque in foro Civili admittendam pro teste
in causa criminali; quia hoc tantum probat,
quod etiam de Jure Civili repellipotuerit ob
rationem istam, non verò, quod actu re-
pellatur hoc Jure. Accedit, quia inconstantiæ
vitium, quod foeminis plerumque, & secun-
dum naturam inest, corrigere potest pruden-
tia, quâ mulier sæpè præter naturam pollet:
quod si fiat, nihil est, quod ipsam in foro
Civili arceat.

In cæteris ex inconstan-
tia earum hoc solum contigit, quod Ju-
dex admittens mulierem ad testimonium in
causa criminali uti majore circumspectione
debeat, & diligentius illam examinare, num
fortè non variet. Porro discrimen istud
inter Jus Canonicum, & Civile non est inu-
tile; nam ex eo intelligitur, quod casu, quo
lis est in foro Civili in terris Imperij, obser-
vandum sit Jus Civile, & foemina etiam in
causis criminalibus ad testimonium dicen-
dum admittenda; repellenda verò in istis,
quando agitur in foro Ecclesiastico, vel con-
trarium in terris pleno Jure subjectis Eccle-
siæ, cum ibi Jus Canonicum observandum
sit.

Dixi *3.* in causa criminali criminaliter
8. intentata; nam in civilibus, & criminalibus

civiliter intentatis mulier à testimonio dicen-
do non repellitur: & hoc verum est tam
Jure Canonico, quam Civili. Ita Gloss. in *cau.*
si testes 3. §. Hermaphroditus caus. 4. q. 3. Gloss.
in *c. forus cit. v. foemina.* & patet de Jure Ci-
vili quidem ex *ll. cit. n. præc.* de Canonico
autem ex *can. ex eo cit.* junct. Gloss. *v. testi-*
monium, & can. videtur 2. caus. 35. q. 6. ubi di-
citur, quod in causa matrimoniali, quæ in-
ter civiles gravissima est, quando accusatur
matrimonium ob propinquitatem, adhiberi
debeant testes utriusque conjuncti. Ne-
que obstat *can. mulierem, & c. forus cit.* qui-
bus absolute dicitur, quod mulier testis esse
non possit; nam horum textuum genera-
litas reducenda est ad causas Civiles, ut sic
minus recedatur à Jure Civili, & textus
cit. cum alijs Canonibus componantur.
Sunt tamen aliqui casus, & causæ Civiles, in
quibus neutro Jure foemina pro teste admi-
ttitur. Et quidem *1.* in causa feudali *l. 2.*
feud. tit. 32. in fin. nisi sit foemina Illustris, &
habeat feudum subse. Pirh. *hic n. 67. 2.*
In Instrumentis publicis contractuum, Farin.
prax. q. 59. n. 47. §. 48. Laym. in *c. 3. h. tit.*
n. 4. Pirh. *l. cit.* nisi constet e. g. ex Notarij
relatione à contrahentibus vocatam, & ro-
gatam esse; nam testes instrumentarij aliàs
non idonei, modò non omnino sint inha-
biles ad actus publicos, per ejusmodi roga-
tionem partium idonei fiunt, eò quod illæ
favori huic suo renuntiare possint. *3.* In
testamento solenni *§. testes autem 6. Inst. de*
testam. ordin. Proceditque hoc, etsi par-
tes consentiant; quia solennitates testamen-
torum ob publicum favorem sunt introdu-
ctæ, ut colligitur ex *l. nemo 55. ff. de legat.*
1. ubi dicitur, quod testator *cavere non*
possit, ne Leges in testamento suo locum ha-
beant. Excipitur, quando in tali testa-
mento adhibetur clausula codicillaris; tunc
enim valebit ut Codicillus; in Codicillo
enim & alijs ultimis voluntatibus minus so-
lennibus foemina secundum communem
adhiberi ut testis potest. Denique in
cæteris casibus, ubi mulier pro teste admitti-
tur, semper minus probat, quam masculus: &
hinc si ex una parte sint duo masculi, ex alia
duæ foeminae, masculorum testimonium præ-
valebit, Abb. in *c. forus cit. n. 3.* Laym. in *c. 3. h.*
tit. n. 5. Wagn. in *c. 2. eod. not. 3.* quod maxi-
mè verum est, quando causa, quæ agitur, est
ardua, & magni momenti; quia tunc, etsi
admittatur, ob mutabilitatem tamen, & in-
constantiam ceteri non debet esse testis om-
ni exceptione major. Laym. *l. cit. n. 1.* Farin.
q. 59. cit. n. 37. §. 38.

4. In causis Universitatis ij, qui
sunt de corpore Universitatis: ubi tamen
utendum distinctione insinuata *c. insuper 6.*
b. tit. & videndum, an causa Universitatis
soliis communitatis commodum universale
spectet, uti sunt theatra, prætoria, stadia &c.
vel cum agitur de legato civitati relicto pro
zdi-

ædificijs extruendis, vel Ecclesiæ pro ejus reparatione &c. an verò spectet etiam commodum particulare singulorum, & conf. cum alicujus, vel aliquorum utilitate conjuncta sit, ut quando agitur de prædio spectante ad communitatem, unde singuli de collegio vivunt, si de pascuis, aut silvis cæduis, in quibus singuli oppidani jus pascendi, aut ligna cædendi habent &c.

Si hoc secundum, tunc ij, qui de communitate sunt, non sunt testes idonei in ea causa; qui testificarentur in causa quodammodo eorum propria, cum in effectu agatur de proprio eorum commodo. Felin. in c. *insuper cit. n. 6.* Gonzal. *ibid. n. 7.* Farin. *prax. q. 60. n. 496.* Pirh. *hic n. 102.* Limitant responsum hanc Gonz. *l. cit. n. 6.* P. König *hic n. 38.* P. Schmier *Process. Judic. c. 9. n. 31.* § 32, si communitas sit profana; nam si Ecclesiastica sit, sive Clericalis, sive Regularis, possunt probabiliter Clerici, & Religiosi in causa communitatis attestari, tamen, quod ex rebus, & preventibus Ecclesiæ, vel Monasterij sustententur, commodum ex illa causa directe sentiant. Quod saltem verum est casu, quo testes extranei planè deficient, & is, qui testimonium dicturus est, vicem Procuratoris, vel Advocati in causa Ecclesiæ, vel Monasterij sui non sustinet. Ratio est tum, quia Ecclesiæ, vel Monasterij jura nemo melius perspecta habet, quam ipsi Clerici & Religiosi; tum quia ob statum suum non præsumuntur ita facile se contaminaturi perjurio. Quibus accedit Autoritas Juris c. *insuper cit. c. cum nuntius 12. h. tit. & c. etsi Christus 26. in fin. de jurejur.* in quibus aperte, & generaliter declaratur, quòd Clerici, & Religiosi in causa suæ Ecclesiæ, & Monasterij possint testimonium ferre, ijs tantum exceptis, qui in tali casu tanquam Procuratores ad agendum, vel respondendum destinantur.

Si primum, & causa civilis sit non valde ardua, produci possunt, & fidem faciunt testes producti ex ipso corpore Universitatis. Abb. in c. *insuper cit. n. 2.* Felin. *inh. n. 1.* Barbof. *n. 2.* § seqq. Laym. *n. 1.* § seqq. Gonzal. *à n. 4.* Farin. *prax. q. 60. n. 450.* § seqq. Hiltrop. *p. 3. tit. 9. c. 2. n. 10.* Wefenbec. *ff. h. tit. n. 3.* Zoel. *hic n. 4.* Pirh. *à n. 99.* Engl. *n. 37.* König. *n. 32.* & novissime Ill. mus D. Vincent. *Petra tom. 2. comment. fol. 407. n. 25.* Patet aperte ex textibus *cit. n. præc.* Ratio est, tum quia, ut dictum est, ea, quæ Universitatis sunt, melius, quam alij, imò ferè soli sciunt; tum quia nullo Jure prohibentur: nam si prohiberentur, prohiberentur, quia viderentur testificari in causa propria. Non autem in causa propriatestificantur; nam aliud jus est Universitatis, & aliud jus singulorum: imò contraria sibi sunt, ut colligitur ex *l. sicut 7. §. 1. ff. quod cujusq. univers. nom. ibi; Siquid Universitati debetur, singulis non debetur, nec quod debet Universitas, singuli debent.*

Extenditur hoc 1. etiam ad Prælatum, ut is testis esse possit in causa suæ Ecclesiæ, vel Monasterij, ut colligitur ex c. *insuper cit.* nisi aut per se, aut per Procuratorem à se constitutum agat eandem causam; tunc enim censeretur testificari in causa propria. Si tamen Procurator, qui causam Universitatis agit, sit constitutus à Prælato, & Conventu simul, nihil impedit Prælatum in ea causa testificari; quia adhuc Procurator censetur agere causam non Prælati, sed communitatis. Extenditur 2. ad membra cujusvis alterius communitatis, vel Universitatis, nisi valde parva illa sit, & paucis admodum membris constans; tunc enim, qui à communitate in testem producit, censetur domesticus, & familiaris, qui ut *n. 35.* dixi, prohibetur testimonium dicere pro domo sua. Extenditur 3. etsi aliquod modicum commodum ex illa causa redundet in singulos; nam si testes sint talis integritatis, ut excludant à se suspensionem pejerandi pro exigua illa utilitate, admittendi sunt. Card. de Luca *de Judic. Disc. 32. n. 46.* Casar de Grassis *de testib. decis. 81. n. 8.* Petra *tom. 2. cit. fol. 410. n. 32.* Hoc autem interesse quale, & quantum esse debeat, relinqui debet arbitrio Judicis, ut idem Petra *l. cit.* notat.

Dixi autem 1. in causis Civilibus; nam & in causa Criminali membrum Universitatis non potest adduci pro Universitate, ut notat Abb. in c. *insuper cit. n. 3.* Felin. *ibid. n. 4.* Farin. *q. 60. cit. n. 508.* Pirh. *n. 103.* Ratio est, quia cum ejusmodi causa sit valde ardua, & maximi præjudicij, exactissima probationes ordinariè requiruntur. Tales autem non sunt plerumque, quæ à membris Universitatis habentur, ut paulò post dicitur. Dixi 2. si non sit valde ardua; nam si causa Civilis valde ardua sit, testes ex eodem Collegio adducti repellendi sunt; quia æqui paratur causa criminali. Felin. *l. cit. n. 5. fin.* Farin. *n. 521.* Gonzal. in c. *insuper cit. n. 7.* Pirh. *hic n. 103.* Card. de Luca *de Judic. disc. 32. n. 46.* Petra *tom. 2. cit. n. 409. n. 31.* & imò multoties. Talis causa valde ardua esset, si ageretur de præminentijs, Jurisdictionibus, & alijs rebus honorificis ipsius Universitatis, & signanter in causis confinium inter unam, & alteram Universitatem. Ratio est, quia in his majorem affectionem, & (ut verbis Card. de Luca *l. cit.* utar) rabiem habent, quam in proprijs, & peculiaribus causis. Hoc autem intelligendum est, quando lis est Universitati contra extraneum; nam si Universitas e.g. Capitulum ageret contra Prælatum, vel Canonicum ex suo gremio, etiam in causa criminali, vel civili valde ardua potest in testem produci alius Canonicus. Felin. *n. 4.* Wag-nereck *ibid. not. 3.* Dixi 3. fidem faciunt: intellige, non omnimodam; nam ejusmodi testes, ex corpore Universitatis producti, in causa ejusdem non sunt testes omni exceptione.

exceptione majores, quia negari non potest, quin aliqua affectio insit ei, qui pro jure patriæ, aut Universitatis, cujus pars est, testificari debet.

Farin. n. 536. Wagn. l. cit. not. 2. Wiest. hic n. 34. Hinc si ex adversa parte duo testes de contrario deponant, his major fides habebitur.

Excipe, nisi agatur de gestis per ipsam Universitatem, vel Collegium, puta de electione, tractatu, vel consensu Capitulari in alienationem; hæc enim melius nôsse censentur ij, qui sunt de Collegio, ideoque testes magis idonei reputantur. Laym. in c. insuper cit. n. 5. Gonzal. ibid. n. 6. Farin. n. 539. Petra l. cit. n. 31.

Cæterum quanta fides in quovis casu ejusmodi testibus de corpore Universitatis productis, adhiberi debeat, statui regula universalis non potest, sed arbitrio Judicis relinquendum est, qui consideratis personis, & negotijs, affectu, & interesse proprio, aliisque circumstantijs, quod æquum fuerit, statuet.

62 5. Denique nemo est Testis idoneus in causa propria. Vivian. in c. insuper 6. h. tit. Hiltrop. p. 3. tit. 9. c. 2. n. 7. Wessenbec. ff. hic n. 3. Henr. Canis. in c. 2. eod. n. 24. Valens. S. 2. n. 6. Zæf. n. 4. Pirh. n. 79. Engl. n. 39. König n. 31. & novissimè R. P. Schmier Process. Judic. c. 9. n. 28. & habetur l. nullus 10. ff. & l. omnibus 10. C. h. tit.

Ratio est, quia testis debet carere omni suspitione falsitatis. Hac non caret testis in causa propria; nam quilibet præsumitur magis affectus esse erga suam causam, quam erga alienam. Dicitur autem in causa propria testificari ille, ad quem emolumentum, vel damnum ex causa pertinent, ita, ut si testificetur, percipiat commodum, si id non faciat, patiatur damnum P. Wiest. hic n. 30. cum communi. Ex hoc capite repellitur.

1. Qui consimili morbo laborare à parte adversa convictus est, seu qui habet causam consimilem ei, ad quam testis producitur c. personas 20. h. tit. Ratio est, quia non alter testimonium dicturus præsumitur, quam in favorem partis, cum qua similem causam, seu litem habet, ne videlicet præjudicet causæ. Hinc etiam repellitur Judex à judicando, si similem cum partibus causam habeat, ut colligitur ex c. causam que 9. de Judic. & advertit Vivian. in c. personas cit.

63 2. Heres in illo Testamento, in quo ipse constituitur hares § sed neque 10. Inst. de testam. ordin. l. qui testamento 20. princ. ff. qui testam. fac. poss. Ratio indicatur S. cit. quia hoc totum negotium, quod agitur testamenti ordinandi causa, creditur inter testatorem, & heredem agi; nemo autem potest esse testis in negotio, quod cum alio gerit, & quod suum, non alienum esse cognoscitur. Dixi Heres; nam Legatarius (idem dic de fideicommissario particulari) non prohibetur esse testis in testamento, in quo ipsi legatum re-

lictum est l. qui testamento cit. & S. legatarijs 11. Inst. tit. cit. ubi etiam ratio additur; quia non juris successores sunt, h. e. non jure directo, & universali titulo succedunt, sicut Hæredes, sed tantum rerum sibi legatarum successores sunt.

Neque obstat, quòd Legatarius ex testamento reportet commodum; nam hoc speciali favore Legatarijs concessum est: & hoc ideo, quia cæteris testibus invitis negotium geri potest, testamentarij autem sunt, & debent esse voluntarij, & rogati; nemo autem facile adduceretur ad ferendum testimonium, si ex testamento nihil consequi posset.

3. Judex in causa, quam judicat, vel 64 judicavit can. nullus 1. & can. seq. caus. 4. q. 4. c. forus 10. x. in omni de V. S. c. dilecto 40. h. tit. & hoc tum ob præsumptam affectionem; tum quia Judex, actor, reus, & testis in Judicio debent esse distinctæ personæ. Hinc si testimonium Judicis delegati sit necessarium parti, debet is removeri à judicando, & alius subrogari, si ita pars, quæ testimonio illius indiget, petat, ut bene advertit Abb. in c. dilecto cit. n. 3. not. 3. Vivian. ibid. in ration. Pirh. hic n. 88. Ratio est, quia probationum copia est favendum; facilius autem reperiuntur 100. Judices, quam unus testis. Gloss. in c. 35. x. cum sint de Offic. deleg. quare ne jus partis ex defectu probationum pereat, per alterius Judicis substitutionem eidem succurri debet.

Proceditque hoc 1. ut ne quidem in secunda instantia admittatur testis, qui Judex fuit in prima; quia præsumitur affectus erga causam, quam judicavit, velleque tueri suam sententiam. Procedit 2. de arbitro; quia arbitria ad Judiciorum formam redacta sunt, & quia non minorem arbiter affectionem ad causam habere censetur, quam Judex. Procedit 3. etiam de 65 Assessoribus ob similem affectionem.

4. Actor in causa, quam ipsemet agit. can. nullus 1. & can. seq. caus. 4. q. 4. c. forus 10. x. in omni de V. S. quia causa illa est propria actoris, qui ob affectionem erga illam merito suspectus est.

Idem dicendum de denunciatore, si denuntiet judicialiter, & in causa gravi, & multum præjudiciali. Abb. in c. 4. h. tit. n. 4. Laym. ibid. n. 2. Farin. q. 60. cit. n. 75. Proceditque hoc, si privata sit denuntiatio, si publicæ; nam si privata est, proprium interesse spectat; si publicæ, ad panam, & vindictam de eo, qui defertur, sumendam ferè, ut accusatio, tendit, & hinc ut accusator, ita & ipse testis esse non potest.

Dixi autem, si denuntiet judicialiter; nam si Evangelicè, aut etiam Canonicè alterum denuntiet, admittitur, tanquam non specialiter affectus ad causam, utpote quæ non ipsius, sed denunciati, cujus utilitatem specialiter intendit, est propria c. in omni 4. & ibi Barbof. n. 5. h. tit. Addidi in causa gravis nam in criminibus levibus, si denunciator non alio ex capite suspectus sit, adhiberi potest

test ut testis, ita, ut cum uno, vel pluribus alijs testibus probet delictum, & exinde sententia condemnatoria ferri potest. Abb. in c. 4. h. t. n. 4. Laym. *ibid.* n. 3. Pirh. n. 86. Quod maximè verum est, si denunciator sit Officialis ad observanda, & denuncianda crimina depuratus; nam huic major habetur fides. Hinc si cum Juramento testificetur vera esse, quæ denuntiat, & reddat causam scientiæ, v. g. quia oculis vidit, etiam in gravioribus fidem facit, poteritque super ejus dicto formari inquisitio, quæ ex denuntiatione denunciatoris privati, nisi alia accedant indicia, formari non potest.

5. *Procurator*, vel *Advocatus* in causa, quam procurat c. dilectio 4. h. tit. c. fin. eod. in 6. l. ult. ff. dist. tit. Proceditque hoc 1. etsi paratus sit deponere, vel deposuerit munus Procuratoris, vel Advocati; quia nihilominus censetur affectus esse ad causam, quam semel agendam, vel defendendam suscepit. Procedit 2. ut neque testis esse possit in secunda instantia c. fin. cit. quia licet causa appellationis secundum quid sit diversa à principali, simpliciter tamen est eadem. Procedit 3. etiam de Tutore, & Curatore in causa sui pupilli, vel minoris: item de Administratore, & Syndico; nam & ipsi commodum aliquod, vel honorem saltem, aut gratiam inde consequi possunt.

6. *Mediator* in negotio, in quo fuit mediator c. mediatores 1. h. tit. in 6. quia af-

fectus censetur ad negotium illud perficiendum, confirmandum, & approbandum. Excipitur 1. si ambo litigantes consentiant. 2. Si de veritate aliter constare nequeat. 3. Si mediator adhibeatur non ad probandam validitatem contractus, sed ad hunc infirmandum; quia tunc cessat suspicio affectiois.

7. *Fidejussor* in causa, in qua fide jussit, contra creditorem debitoris, pro quo fidejussit arg. l. à sententia 5. princ. ff. de appellat. & l. ideo 3. ff. de compensat. Proceditque hoc, etsi debitor solvendo sit. Ratio est, quia de illius commodo agi videtur; nam si dejussoris interest, quod agitur in causa debitoris.

8. *Venditor* pro emptore, donator pro donatario, cedens pro cessionario; quia tenentur de evictione l. ex empto 11. ff. de action. empt.

9. *Socius* sive omnium honorum, sive partis tantum, communis tamen, pro Socio; quia ad sui utilitatem deponeret, cum commodum, & detrimentum sit commune, & utriusque eadem sit defensionis causa.

10. Denique omnes illi, qui ex testimonio ferendo commodum, aut si non testificentur, damnum reportare possunt, nisi illud sit modicum; nam tale si sit, peje-raturi ob illud non præsumuntur.

§. III.

De Numero, Productione, & Juramento Testium.

SUMMARIUM.

68. Ordinariè sufficiunt duo testes.
69. Regulariter unus non sufficit.
70. Exceptiones.
71. Debent esse omni exceptione majores.
72. 73. Modus, quo testes produci debent.
74. Materia.
75. 76. An super Secreto?
77. Quam fidem faciat testis non citatus?
78. Regulariter non admittuntur, nisi tres productiones.

79. 80. 81. Exceptiones.
82. Recipi debent lite contestata, & parte adversa citata.
83. Que non necessariè est citatio peremptoria.
84. Quid faciendum, si non compareat?
85. Sumptus dare debet ipse producens.
86. 87. Quomodo à Testibus debeat præstari Juramentum?
88. 89. An ab omnibus?
90. 81. An possit remitti?

68 **Q**Uæritur 1. quot requirantur Testes ad probandum? n. ordinariè ad probationem rei gesta requiruntur, & sufficiunt duo testes idonei, & omni exceptione majores. Constat ex Deut. 17. v. 6. & 19. v. 16. Matth. 18. v. 17. ubi dicitur, quod in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. Consonat utrumque Jus: Canonicum quidem can. si testes 3. §. ubi numerus caus. 4. q. 3. c. in omni 4. & c. licet 23. h. tit. Civile autem l. ubi numerus 12. ff. & l. Jurisjurandi 9. C. eod. Ratio est, quia difficile est

duos ita corrumpere, ut non ex aliquo signo appareat falsitas.

Dixi 1. Ordinariè sufficere; sunt enim casus, in quibus SS. Canones, & Jura Caslarea ad quandam solennitatem requirunt majorem numerum. Et 1. quidem in Testamento solenni, ubi septem, & in Codicillo, ac alijs voluntatibus ultimis, ubi quinque desiderantur. 2. Cum quis debitum in scriptis relatum sine scriptis probare vult se exsolvisse; quia tunc adhiberi debent quinque testes idonei l. testium 18. C. h. tit. 3. In causa matrimonij propter impotentiam bis-